

Michał Pytel

Unia Europejska

W jakim kierunku zmierza Unia Europejska?

Dwie koncepcje zjednoczenia Europy

Chociaż Unia Europejska w obecnym kształcie istnieje od niedawna, to proces integracji Europy sięga nawet lat czterdziestych XX wieku¹. Czy poznając historię powstania i rozwoju Wspólnoty, możemy dowiedzieć się, w jakim kierunku zmierzają dzisiaj jej przywódcy? II wojna światowa pozostawiła w Europie ogromne zniszczenia ekonomiczne i infrastrukturalne. Głównymi celami europejskich polityków stały się odbudowa kontynentu i nawiązanie wzajemnej współpracy, która miała nie dopuścić do wybuchu kolejnych konfliktów. Od samego początku europejskiej integracji towarzyszyły różne koncepcje tego, jak finalnie powinna wyglądać zjednoczona Europa. Jedną z nich była wizja federalizmu europejskiego, czyli idea utworzenia w Europie jednego państwa, centralnie zarządzanego przez ponadnarodowych polityków. Twórcami tej koncepcji byli włoscy komuniści – Ernesto Rossi oraz Altiero Spinelli, który później został komisarzem europejskim ds. polityki przemysłowej i jednym z Ojców Integracji Europejskiej². Druga koncepcja, zwana „Europą ojczyzn”, polegała na zacieśnianiu związków gospodarczych między krajami, przy jednoczesnym zachowaniu ich politycznej odrębności, i skoncentrowaniu się na współpracy międzynarodowej, a nie ponadnarodowej. Idea ta była bliższa politykom należącym do nurtu chrześcijańskiej demokracji i to właśnie ona zyskała demokratyczne poparcie europejskich narodów.

¹ *Historia Unii Europejskiej: lata 1945-59*, european-union.europa.eu, dostęp online: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59_pl.

² Zalewski B., *Noty biograficzne autorów manifestu* [w:] Zych T. (red.), *Manifest z Ventotene wraz z przedmową E. Colorniego. Tekst. Tłumaczenie. Komentarz*, Bruksela: Fundacja Ośrodek Analiz Prawnych, Gospodarczych i Społecznych im. Hipolita Cegielskiego, 2019, s. 57, dostęp online: https://ordoiuris.pl/pliki/dokumenty/Ventotene_analiza.pdf.

Początki integracji europejskiej

Suwerenne politycznie państwa zaczęły współpracować, tworząc wspólnoty gospodarcze, które miały uchronić Stary Kontynent przed powtórzeniem scenariusza z 1939 roku. Pierwsza z nich – Europejska Wspólnota Węgla i Stali (EWWiS) – powstała w 1952 roku³, natomiast już 5 lat później, w 1957 roku, na mocy traktatów rzymskich została powołana Europejska Wspólnota Gospodarcza⁴. Traktat ustanawiający EWG został podpisany przez sześć krajów: Belgię, Holandię, Luksemburg, Francję, Włochy i Niemcy. Jego celem było pełniejsze zjednoczenie Europy poprzez zmianę warunków w zakresie handlu i produkcji na terenie państw członkowskich. Powstanie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej było równoznaczne z utworzeniem wspólnego rynku, opartego na czterech fundamentalnych zasadach: wolności przepływu osób, kapitału, towarów i usług⁵. Traktat ustanowił ponadto instytucje i mechanizmy decyzyjne, które (choć czasem w zmienionej formie) funkcjonują w Unii Europejskiej do dziś. Najważniejszymi europejskimi instytucjami powołanymi do życia na mocy traktatu są: Rada Ministrów (obecnie Rada Unii Europejskiej), Komisja (obecnie Komisja Europejska), Zgromadzenie Parlamentarne (obecnie przekształcone w Parlament Europejski) oraz Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Ich zadaniem miało być umożliwienie realizacji zarówno interesów poszczególnych krajów, jak i wspólnej, europejskiej wizji. Wraz z Europejską Wspólnotą Gospodarczą, na mocy drugiego traktatu rzymskiego, powstała również Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euratom), która działa do dziś, zachowując przy tym odrębną osobowość prawną. Jej celem jest pokojowa współpraca w dziedzinie rozwoju technologii jądrowych i przemysłu nuklearnego⁶.

³ *Historia UE*, european-union.europa.eu, dostęp online: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_pl.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Traktaty rzymskie (EWG)*, eur-lex.europa.eu, dostęp online: <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/summary/treaty-of-rome-ec.html>.

⁶ *Ibidem*.

Pogłębianie integracji europejskiej

Europejska Wspólnota Gospodarcza była projektem politycznym, który przynosił ogromne korzyści ekonomiczne. W związku z tym faktem stała się atrakcyjną organizacją, do której chciały dołączyć kolejne europejskie państwa. Pierwsze rozszerzenie miało miejsce w 1973 roku, kiedy w jej skład weszły Wielka Brytania, Dania oraz Irlandia. W latach 80. XX wieku do EWG dołączyły jeszcze Grecja, Hiszpania oraz Portugalia⁷. Kolejne dziesięciolecia ujednociania prawa gospodarczego w Europie zaowocowały przyjęciem traktatu z Maastricht, który wszedł w życie w 1993 roku i był ukoronowaniem trwającej od lat 40. współpracy gospodarczej. Wraz z jego przyjęciem powstała Unia Europejska, która zgodnie z planem Spinello z czasem rozszerzała zakres unifikacji europejskiego prawa również o obszary niezwiązane z ekonomią, takie jak np. polityka społeczna i kulturalna⁸. Po ratyfikowaniu traktatu z Maastricht i formalnym powstaniu Unii Europejskiej dołączały do niej kolejne kraje, w tym były państwa upadłego bloku komunistycznego, takie jak Polska, która po referendum akcesyjnym stała się członkiem UE 1 maja 2004 roku⁹.

Pomimo sprzeciwu

Dalsza polityka integracyjna nie zyskała poparcia części europejskich narodów – podpisany przez polityków w 2004 roku Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy nie został przyjęty w referendum we Francji oraz Holandii, przez co nie wszedł w życie na terytorium całej Unii¹⁰. Co

⁷ *Historia UE*, european-union.europa.eu, dostęp online: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_pl.

⁸ Dyda K., *Epilog. Manifest z Ventotene a rozwój Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej* [w:] Zych T. (red.), *op. cit.*, s. 72.

⁹ *Historia UE*, european-union.europa.eu, dostęp online: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_pl.

¹⁰ Jennar R. M., *Europejski zamach stanu* [w:] Wielgosz P. (red.), *Koniec Europy jaką znamy*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, 2013, s. 144.

znamienne, Konwent Unii Europejskiej odpowiedzialny za projekt konstytucji nie umieścił w jej preambule żadnego odwołania do chrześcijańskich źródeł Europy, proponując w zamian kultury starożytnych Greków i Rzymian oraz rewolucję francuską. Pomimo porażki europejscy politycy postanowili powtórzyć większość zapisów z Konstytucji dla Europy w traktacie lizbońskim z 2007 roku, jednak tym razem nie pytając o zdanie francuskich i holenderskich obywateli. Jedyne referendum w sprawie traktatu lizbońskiego odbyło się w Irlandii, której obywatele większością głosów sprzeciwili się jego podpisaniu. Proeuropejskie elity zignorowały demokratyczną wolę Irlandczyków i powtórzyli referendum, akceptując dopiero jego drugi, pomyślny dla nich wynik¹¹.

Cel to europejskie państwo federalne

Konsekwencje traktatu lizbońskiego do dziś wzbudzają spore kontrowersje. Wchodząc w życie 1 grudnia 2009 roku, nadał on Unii Europejskiej osobowość prawną, co zdaniem części ekspertów równoznaczne jest z powstaniem w Europie wspólnego organizmu politycznego – państwa federalnego, którego kraje członkowskie, takie jak Polska, są zaledwie województwami¹². Taki plan od samego początku forsował Altiero Spinelli, twórca idei federacji europejskiej, który w swoim najważniejszym dziele, czyli „Manifeście z Ventotene”, otwarcie pisał o ignorowaniu demokratycznych procedur w drodze do utworzenia wspólnego państwa¹³. W jego przeświadczeniu „źródłem wizji i pewności [co do słuszności tego postępowania] nie jest namaszczenie z woli ludu – ona wszak jeszcze nie istnieje, lecz świadomość reprezentowania najgłębszych potrzeb współczesnego społeczeństwa. Zostaną wydane pierwsze zarządzenia, dotyczące nowego porządku, nieuformowane jeszcze masy otrzymają pierwsze struktury społeczne. Dyktatura partii

¹¹ Cassen B., *Unia przeciw Europejczykom* [w:] Wielgosz P. (red.), *op. cit.*, s. 55.

¹² *Traktat o Unii Europejskiej*, oide.sejm.gov.pl, dostęp online: https://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/dokumenty/traktaty/Traktat_z_Maastricht_PL_1.pdf.

¹³ Rossi E., Spinelli A., *O wolną i zjednoczoną Europę – Manifest z Ventotene* [w:] Zych T. (red.), *op. cit.*, s. 18-19.

rewolucyjnej stworzy nowe państwo, a wokół niego – nową, prawdziwą demokrację”¹⁴. Przy czym – jak zapewnia – „nie należy się obawiać, że reżim rewolucyjny stanie się nowym despotyzmem”, ponieważ urzeczywistnia ideały wolności.

Przyszłość Europy

W 2017 roku Manifest Spinellogo został uznany w „Białej księdze w sprawie przyszłości Europy”, czyli dokumencie wydanym przez Komisję Europejską, za fundament dalszej integracji¹⁵. Co więcej, w jego podsumowaniu znalazło się zdanie, które potwierdza, że autorzy otwarcie utożsamiają się z formacją ideologiczną reprezentowaną przez Altiero Spinellogo i jego towarzyszy: „Nawet nasze najmroczniejsze chwile są nadal jaśniejsze niż dni spędzone przez naszych przodków w więzieniu w Ventotene”¹⁶. Dziś Unia Europejska ma swoją flagę, hymn i nieoficjalną konstytucję. Jej instytucje – Komisja, Parlament i Trybunał Sprawiedliwości – zajmują się sprawami nie tylko związanymi z gospodarką, ale również polityką. Kolejne etapy mają polegać m.in. na pogłębianiu unii walutowej i militarnej, w tym stworzeniu wspólnej armii europejskiej w miejsce armii narodowych. Wszystko wskazuje na to, że przyszłością UE ma być wielkie, federalne, ponadnarodowe państwo. Z tego względu kierunek, w jakim zmierza obecnie Unia Europejska, nie ma nic wspólnego z tym, jaka miała być na początku. Czy zatem demokrację zastąpią autorytarne rządy eurokratów, a współpracę gospodarczą biurokratyczne nakazy federalnego superpaństwa? Należy nadmienić, że w wizji Altiero Spinellogo integracja europejska miała stanowić jedynie wstęp do realizacji planów o zasięgu globalnym: „Kiedy myślą przekraczamy horyzont Starego Kontynentu i obejmujemy swą wizją całą ludzkość, musimy uznać, że Federacja Europejska jest jedyną możliwą do wyobrażenia gwarancją pokojowej

¹⁴ *Ibidem*, s. 25.

¹⁵ Komisja Europejska, *Biała księga w sprawie przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2025 r.*, Bruksela: Komisja Europejska, 2017, s. 6, dostęp online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM:2017:2025:FIN>.

¹⁶ *Ibidem*, s. 26.

współpracy ludów Azji i Ameryki, w oczekiwaniu bardziej odległej przyszłości, gdy realnie stanie się polityczne zjednoczenie całego globu”¹⁷.

¹⁷ Rossi E., Spinelli A., *op. cit.* [w:] Zych T. (red.), *op. cit.*, s. 21.